

E-book forradalom

Drótos László

kondrot@gold.uni-miskolc.hu

„Akik ragaszkodnak a döglött tehén bőrébe kötött falemezek látványához és tapításához – s fizetni is hajlandóak érte –, azoknak azért, nem kell majd lemondani róla; szükség esetén automatikusan le lehet gyártani néhány elegáns kötetet.” William Mitchallnek, az MIT dékánjának kétértelműen ironikus szavait sokan idézik szerte az interneten, melyek egy új korszak kezdetét, az elektronikus könyvek eljövételét hirdetik.

Számítógépes formában olvasható könyvek persze már régóta léteznek. Még a „múlt század” hetvenes éveiben indult például az amerikai Projekt Gutenberg az angol nyelvű szépirodalom on-line terjesztésére, a nyolcvanas évek második felétől ezerszámra publikálják a teljes szövegű műveket CD-ROM lemezekre és 1994 óta működik a Magyar Elektronikus Könyvtár is, ami szak- és szépirodalmat egyaránt gyűjt és szolgáltat az interneten. Az elmúlt 2-3 évben viszont tényleg valami új dolog kezdődött el ezen a téren és mivel hatalmas pénzek sorakoztak fel mögötte, várhatóan nagy hatással lesz a könyvkiadásra, -terjesztésre, -olvasásra, illetve általában a „könyv” fogalmára.

A folyamat egyik jelentős eseménye – mely talán valóban egy forradalom kezdetét jelentette – Stephen King: *Riding the Bullet* című novellájának internetes publikálása volt 2000. március 14-én. A művet néhány nap alatt több mint félmillió alkalommal töltötték le (a csúcsideőszakban másodpercenként 5 példányban, gyorsan túlterhelve a szolgáltató gépeket, majd rövidesen egy hackernek sikerült a másolásvédelmet feltörnie, így már számos kalózpéldány is közkezen forog. Ez volt az első meggyőző bizonyíték arra, hogy tömeges igény van az elektronikus könyvekre, hogy valódi piac van a kibertérben. A könyvkiadók a másik intő jellet a Napstertől kapták: a könyveknél egyszerűbben a számítógépre vihető és élvezhető zenék lavinaszerű terjedése a fájl-cserélő szoftverek segítségével, arra figyelmeztette őket, hogy ha nem lépnek gyorsan, akkor az ő termékeik is könnyen a lemezgyárak kiadványainak sorsára jutnak. Az árusítható elektronikus könyvek (e-books) szabványainak és az olvasásukhoz szükséges szoftver és hardver eszközöknek a kifejlesztése már néhány éve egyébként is folyamatban volt, de ezek a fejlemények fel-

gyorsították a munkákat és a pénzt megszimulva néhány igazi nagyvagyú – köztük a Microsoft – is belépett a versenybe.

Hirtelen tucatnyi e-book formátum és a hozzájuk tartozó néhány száz dolláros, kisméretű célszámítógép jelent meg. A Rocket e-Book, a SoftBook, az Everybook és társaik már inkább könyvre hasonlítanak, mint számítógépre, a beléjük tölthető sok ezer oldal ugyanúgy lapozható, jegyzetelhető, könyvjelzővel ellátható, mint papíralapú elődjük esetében, de néhány igen hasznos plusz szolgáltatást is tudnak: például villámgyors keresés a teljes szövegben, sőtétben is olvasható megvilágított képernyő, állítható betűméret és színek, felolvasó szoftver. Az e-book állományok többsége emellett a hordozható kézi- és táskagépeken, valamint a hagyományos PC-ken is megnézhető, ingyenes olvasóprogramokkal. A formátumok vetélkedéséből valószínűleg az Adobe cég PDF-je (Portable Document Format) és a Microsoft által is támogatott OEB (Open E-book) szabvány marad meg, mindkettő nagyon sokoldalú és többek között másolásvédelmet is tartalmaz.

Az olvasóeszközökön kívül már csak e-book kiadókra van szükség az új iparág beindításához – a nyomdák, terjesztők és könyvesboltok kihagyhatók a folyamatból, ezek feladatát ellátja az Internet. Gomba módra szaporodnak is az elektronikus könyveket publikáló cégek, köztük már néhány magyar is található. Alapvetően kétféle stratégiát követnek ezek a kiadók: vagy nyomtatásban gazdaságtalan, szűk olvasókört érdeklő műveket jelentetnek meg, vagy éppen, hogy a népszerű bestseller írókat és műfajokat publikálják, ezzel próbálva rászoktatni az embereket a képernyőn való olvasásra. A „beetetés” egyik további módja, hogy a legtöbb kiadónál ingyenes könyveket is letölthetünk (általában már nem védett klasszikusokat) és a fizetős kiadványok ára is rendszerint jóval alacsonyabb, mint a nyomtatott változat. A közvetítők kihagyása a publikálási tevékenység gazdasági vonatkozásait

alapjaiban változtatja meg: a költségek jelentős csökkenésével a szerzők és az olvasók egyaránt jobban járnak.

A nagy kérdés persze az, hogy valóban sikerül-e tömegeket megnyerni az újfajta könyvek híveinek? Jelenleg az emberek sokkal jobban szeretnek számítógéppel írni, mint olvasni. A hosszabb elektronikus leveleket és weboldalakat szinte mindenki kinyomtatja, ha rendesen át akarja őket nézni. „Mikor már 12 órája ülök a számítógép előtt, olyan a szemem, mint a teniszlabda” – panaszkodik Umberto Eco. A Xerox cég egyik kutatója, Nick Sheridon szerint: „A számítógépes monitor a műszálás ruhához hasonlít. Az ötvenes években feltalált műszál minden szempontból ideális: egyszerű előállítani és felhasználni, a belőle készült ruha könnyen mosható és nem kell vasalni. Csak éppen az emberek nem szívesen hordják. A monitor is a valaha kitalált leggyorsabb, legolcsóbb és leghatékonyabb eszköz a szöveg megjelentetésére, de sajnos, senki nem szeret róla olvasni.”

Az ergonómiai nehézségek kétségtelenül a legnagyobb hátráltatói az elektronikus könyvek terjedésének.

Még a könyvméretű, hordozható e-book olvasók sem olyan kényelmesek, mint a zsebre vágható, hajlékony, fél kézzel tartható puhakötésű könyvek, vagy széthajtható újságok, a képfelbontásuk meg sem közelíti a nyomtatott papírért és folyton újra kell tölteni az akkumulátorukat. Ugyanakkor a diákoknak, a sokat utazóknak, a tudományos kutatóknak, a nyelvtanulóknak, a vakoknak és több más csoportnak nagyon nagy segítség lesz, hogy egy egész könyvtárat elvihetnek magukkal egy többé-kevésbé intelligens, alig egy kilós kis készülékben, amely mellesleg valószínűleg még mobil telefonként, MP3-as lejátszóként, noteszként, Internet böngészőként és elektronikus levelezőként is szolgál majd.

Mások szerint viszont az igazi megoldást az elektronikus papír és tinta fogja jelenteni. A Xerox és az

3M, illetve az E Ink és a Bell Labs közös fejlesztései néhány éven belül piacképes olcsó termékek lehetnek, ha minden jól megy. Az e-papír nem vastagabb, mint egy írásvetítő fólia, ugyanolyan hajlékony, a betűket és képeket két réteg közé zárt tizedmilliméteres kis golyók rajzolják ki, melyek gyenge elektromos feszültséggel állíthatók be a megfelelő irányba és ezt a helyzetüket azután áramforrás nélkül is megőrzik. A fóliák összesodorhatók vagy lapokra szabdalhatók és egybe is köthetők, a szükséges elektronika pedig a kötet gerincében helyezhető el.

Isaac Asimov harminc évvel ezelőtt egy olyan videókazettáról álmodozott, amely magában foglal-

ja a lejátszó készüléket is, nem kell hozzá tápenergia, nem zavarja a környezetet, és különösebb kezelő szervek nélkül, szinte csak a szemünkkel vezérelhető. Majd nem kis meglepéssel állapította meg, hogy ez a mindentudó, futurisztikus kazetta már évszázadok óta létezik, és „könyv”-nek hívják. Könnyen lehet, hogy a most kibontakozó e-book forradalom végére egy hasonló kört ír le a technikai civilizáció: a legkényelmesebb e-book fejlesztésére tett erőfeszítések eredményeként az emberiség újra feltalálja a Könyvet.

Magyar és külföldi e-book kiadók:

<http://www.mek.iif.hu/porta/virtual/magyar/ekiado>

<http://www.mek.iif.hu/porta/virtual/kulfoldi>

BUTÍTÁS AZ INTERNETEN KERESZTÜL

- Sokan (és nem csak a „könyvmolyok”) állítják, hogy széles körű műveltségre csak könyvek olvasásával, klasszikus úton lehet szert tenni: az Internet erre nem igazán alkalmas. Ebből a szempontból a globális műveltség zsugorodását vetíti előre az, hogy a fiatal nemzedék számos országban kezd leszokni az olvasásról, és beéri a világhálón szerzett ismeretekkel.

(M.G. nyomán: <http://www.prim.hu/online/cikk.prm?id=22597>)

Az OSZK LibriVision NEKTAR verziója kibővítette a felkínált adatbázisok körét. Jelenleg párhuzamosan lehet keresni az ONE2 program keretében együttműködő könyvtárak adatbázisai közül a norvég nemzeti könyvtár National Library of Norway – Norbok, National Library of Norway – Norper, National Library of Norway – NOSP adatbázisaiban, valamint az alábbi központi katalógusokban: BIBYS (Norway) – Book, BIBYS (Norway) Peri, Danish Library Centre (DANBIB), Italian Central Union Catalogue.

Az adatbázisok körét az európai nemzeti könyvtárak irányába szeretné az OSZK tovább bővíteni.

Egy magyar adatbázis újdonság a NEKTAR-ban: az ELTE Egyetemi Könyvtár adatbázisa.

(katalist@listserv.iif.hu. 2001. júl.17.)